

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

TECHNICKÁ
UNIVERZITA
V LIBERCI
WWW.TUL.cz

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Realizováno za finanční podpory ESF a státního rozpočtu ČR v rámci v projektu "**Inovace mezioborového studijního programu Ekonomika a Management se zaměřením na znalostní ekonomiku**" reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0317 – ESF OP VK.“

Ing. Aleš KOCOUREK, Ph.D.

Studijní opora k magisterskému kurzu

MIKROEKONOMIE II

Kompletní výklad poskytuje [učebnice Mikroekonomie II autorského kolektivu J. Krafta, P. Bednářové a A. Kocourka](#) dostupná [v prodejně skript Technické univerzity v Liberci](#).

1 Teorie chování spotřebitele

- ⇒ **Spotřebitelské preference** lze odvodit při akceptaci základních axiomů úplnosti srovnání, tranzitivity, reflexivity, spojitosti, nenasycenosti a rozmanitosti
- ⇒ Celkové uspokojení potřeb při spotřebě daného statku vyjadřuje **celkový užitek**; **mezní užitek** představuje změnu celkového užitku, která je vyvolaná změnou spotřebovávaného statku o jednotku. **Kardinalistická verze** teorie užitku je založena na principu přímo měřitelného užitku, velikost užitku nabývá konkrétní hodnoty. **Ordinalistická verze** vychází z předpokladu, že užitek není přímo měřitelný, ale spotřebitel je schopen posoudit, jaká kombinace statků mu přináší větší užitek než jiná.
- ⇒ Spotřebitelské preference lze graficky zakreslit pomocí **indiferenčních křivek**; sklon indiferenční křivky vyjadřuje mezní míru substituce ve spotřebě. **Linie rozpočtu** vymezuje hranici rozpočtových možností spotřebitele při vynaložení celého důchodu I na nákup statků A a B; její sklon představuje mezní míru substituce ve směně. **Optimum spotřebitele** je stav, kdy dochází k maximalizaci užitku v závislosti na spotřebitelských preferencích a tržních možnostech. Graficky se optimum spotřebitele nachází v bodě, kde se linie rozpočtu dotýká indiferenční křivky.
- ⇒ **Důchodová spotřební křivka** je souborem kombinací spotřeby dvou statků A a B, při kterých spotřebitel maximalizuje užitek při různých úrovních důchodu. Závislost mezi spotřebovávaným množstvím určitého statku a velikostí celkového důchodu vyjadřuje **Engelova křivka**. Závislost mezi velikostí celkových výdajů na nákup určitého statku a velikostí důchodu spotřebitele vyjadřuje **Engelova výdajová křivka**. **Cenová spotřební křivka** je souborem kombinací spotřeby statků A a B maximalizující užitek při různých cenách statku A.
- ⇒ **Individuální poptávková křivka** zachycuje závislost poptávaného množství statku A na ceně P_A při zahrnutí optimalizace spotřeby, tj. maximalizace užitku při daných rozpočtových omezeních. Součet **cenové, důchodové a křížové elasticity** poptávky je roven 0. Součtem individuálních poptávek jednotlivých spotřebitelů dostaneme **tržní poptávku**
- ⇒ Pro rozhodování spotřebitele v případě nejistoty je rozhodující jeho vztah k riziku; odlišujeme spotřebitele s **averzí k riziku**, **vyhledávající riziko**, či spotřebitele, jehož vztah k riziku je **lhostejný**. Pro optimální rozhodování spotřebitele v podmínkách rizika

využijeme opět indifferenčních křivek, **přímku jistoty** a **přímku stejného očekávaného výsledku**. Jednou z možností jak snížit riziko je **pojištění**.

⇒ **Efektivnost ve spotřebě** představuje nalezení Pareto-efektivního rozdělení fixního množství statků mezi spotřebitele při zohlednění cen statků a velikosti důchodu spotřebitelů.

Klíčová slova kapitoly

spotřebitelské preference, celkový užitek, mezní užitek, ordinalistická verze teorie užitku, kardinalistická verze teorie užitku, optimum spotřebitele, linie rozpočtu, indifferenční křivky, důchodová spotřební křivka, Engelova křivka, Engelova výdajová křivka, cenová spotřební křivka, individuální poptávková křivka, cenová elasticita poptávky, důchodová elasticita poptávky, křížová elasticita poptávky, tržní poptávka, přímka jistoty, očekávaný výsledek, maximální pojistka, spravedlivá pojistka, smluvní křivka, efektivnost ve spotřebě

Doporučená literatura

- EDGEWORTH, F. Y. *Mathematical Psychics: An Essay on the Application of Mathematics to the Moral Science*. [online] London: C. Kegan Paul and Co., 1881. [cit. 30/09/2010]
Dostupné z: <<http://socserv2.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/edgeworth/mathpsychics.pdf>>
- GOSSEN, H. H. *The Laws of Human Relations and the Rules of Human Action Derived Therefrom*. Cambridge: MIT Press, 1983. ISBN 0-262-07090-1.
- HICKS, J. R. *A Revision of Demand Theory*. 2nd Ed. Oxford: Oxford University Press, 1986. ISBN 0-198-28550-7.
- KRAFT, J., A. KOCOUREK a P. BEDNÁŘOVÁ. *Ekonomie I*. 8. vyd. Liberec: TUL, 2013. ISBN 978-80-7372-998-1.
- MARSHALL, A. *Principles of Economics*. [online] 8th Ed. London: Macmillan & Co., 1920. [cit. 30/09/2010]. Dostupné z: <<http://www.econlib.org/library/Marshall/marP.html>>
- MENGER, C. *Principles of Economics*. [online] Auburn: Ludwig von Mises Institute, 2007. [cit. 30/09/2010]. Dostupné z: <<http://mises.org/etexts/menger/mengerprinciples.pdf>>
- PARETO, V. *Manual of Political Economy*. New York: Augustus M. Kelley Publishers, 1971. ISBN 0-678-00881-7.

- SLUTSKY, E. E. Sulla Teoria del Bilancio del Consumatore. *Giornale degli Economisti e Annali di Economia*, no. 51 (July 1915), pp. 1-26. ISSN 0017-0097.
- SOUKUPOVÁ, J., B. HOŘEJŠÍ, L. MACÁKOVÁ a J. SOUKUP. *Mikroekonomie*. 5. vyd. Praha: Management Press, 2010. ISBN 80-7261-218-5.
- SVOBODA, M. History and Troubles of Consumer Surplus. *Prague Economic Papers*, vol. 3 (2008), pp. 230-242, ISSN 1210-0455.
- TULEJA, P. a KOL. Základy mikroekonomie – učebnice pro ekonomické a obchodně podnikatelské fakulty. CP Books: Brno, 2005. ISBN 80-251-0603-9.
- VARIAN, H. R. *Mikroekonomie: Moderní přístup*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-25-4.
- VOLEJNÍKOVÁ, J. Moderní kompendium ekonomických teorií – Od antických zdrojů po 3. tisíciletí. Praha: Profess Consulting, 2005. ISBN 80-7259-020-0.

2 Teorie rozhodování podniku

- ⇒ **Podnik (firmu)** lze charakterizovat jako subjekt specializující se na výrobu, tj. na přeměnu zdrojů (vstupů) ve statky (výstup). V tomto smyslu považujeme pojmy podnik a firma za synonyma. Vstupy do výroby se nazývají **výrobní faktory**. Vztah mezi vstupy a výstupy je popsán pomocí **produkční funkce**.
- ⇒ **Krátkodobá produkční funkce** je důsledkem měnících se **výnosů z variabilního vstupu práce, průměrný produkt práce** představuje celkový produkt dělený jednotkou vstupu práce, **mezní produkt práce** vyjadřuje přírůstek celkového výstupu, který je vyprodukovaný dodatečnou jednotkou variabilního vstupu práce.
- ⇒ Objem peněžních prostředků vynaložených na nákup výrobních faktorů použitých při výrobě statků a služeb charakterizují náklady. **Explicitní náklady** jsou náklady na výrobní faktor reálně vynaložené, kvantifikovatelné a zúčtovatelné. **Implicitní náklady** jsou definovány na základě možnosti alternativního užití výrobních faktorů při výrobě jiného statku.
- ⇒ Na základě krátkodobé produkční funkce lze odvodit **krátkodobé nákladové křivky**. Krátkodobé celkové náklady se v krátkém období dělí na složku fixní a složku variabilní. **Krátkodobé mezní náklady** představují dodatečné náklady na výrobu jedné další jednotky výstupu. **Krátkodobé průměrné celkové náklady** jsou celkové náklady dělené počtem vyráběných jednotek. Pokud firma vyrábí takový objem produkce, při němž jsou její průměrné náklady minimální, potom se nachází v **technologickém optimu**.
- ⇒ Grafickým znázorněním **dlouhodobé produkční funkce** je **izokvantová mapa**. **Izokvanta** představuje veškeré kombinace dvou výrobních faktorů, s nimiž lze vyprodukovat stejný počet jednotek výstupu. Sklon izokvanty je označován jako **mezní míra technické substituce**. Pružnost vzájemného nahrazování výrobních vstupů kvantifikuje **elasticita substituce**. **Výnosy z rozsahu** zachycují souvislost mezi proporcionální změnou vstupů a jí vyvolanou změnou výstupu.
- ⇒ **Izokosta** spojuje všechny kombinace nákupu výrobních vstupů, na které je třeba vynaložit stejnou velikost celkových nákladů. Sklon izokosty lze určit pomocí její směrnice, která určuje **mezní míru ekonomické substituce**. Pro **optimální kombinaci** vstupů při výrobě produkce musí platit, že míra, ve které je firma technicky schopná nahradit kapitál prací se rovná míře, v níž je schopná tuto substituci na trhu uskutečnit.

Graficky je bod optima bodem dotyku izokvanty a izokosty. **Křivka rostoucího výstupu** spojuje všechny body optimálních kombinací výrobních vstupů při výrobě různého množství výstupu.

- ⇒ Z dlouhodobé produkční funkce lze odvodit **dlouhodobé nákladové křivky**. Dlouhodobé průměrné náklady, stejně jako dlouhodobé celkové náklady jsou nazývány **obalovými křivkami**.
- ⇒ **Efektivnost ve výrobě** je definována jako stav, v němž není možno přerozdělit omezené množství výrobních zdrojů mezi firmy tak, aby růst produkce u jedné firmy nezpůsobil snížení produkce u firem ostatních při daných cenách výrobních faktorů. **Smluvní křivka** je soubor všech efektivních způsobů alokace dvou výrobních faktorů mezi dva vyráběné statky.
- ⇒ **Hranice produkčních možností** znázorňuje alternativní kombinace efektivní výroby dvou statků při omezeném množství zdrojů. Směrnice křivky vyjadřuje **mezní míru transformace produktu**.
- ⇒ **Výrobně spotřební efektivnost** neboli všeobecná rovnováha je stav, kdy je dosaženo současně rovnováhy spotřebitele i rovnováhy ve výrobě.

Klíčová slova kapitoly

výrobní faktory, krátkodobá produkční funkce, výnosy z variabilního vstupu práce, průměrný produkt práce, mezní produkt práce, explicitní náklady, implicitní náklady, krátkodobé celkové náklady, fixní náklady, krátkodobé mezní náklady, krátkodobé průměrné celkové náklady, technologické optimum, dlouhodobá produkční funkce izokvantová mapa, izokvanta, mezní míra technické substituce, elasticita substituce, výnosy z rozsahu, izokosta, mezní míra ekonomické substituce, křivka rostoucího výstupu, dlouhodobé náklady, obalové křivky, efektivnost ve výrobě, smluvní křivka, hranice produkčních možností, mezní míru transformace produktu, výrobně spotřební efektivnost

Doporučená literatura

- EDGEWORTH, F. Y. *Mathematical Psychics: An Essay on the Application of Mathematics to the Moral Science*. [online] London: C. Kegan Paul and Co., 1881. [cit. 30/09/2010] Dostupné z: <<http://socserv2.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/edgeworth/mathpsychics.pdf>>
- FULEKY, P. Anatomy of a Cobb-Douglas Type Production/Utility Function in Three Dimensions (A Visual Guide for Econ Majors), Department of Economics, University of Washington, 2006.
- HOUGAARD, J. L. *An Introduction to Allocation Rules*. New York: Springer Publishing, 2009. ISBN 3-642-01827-0.
- KRAFT, J., A. KOCOUREK a P. BEDNÁŘOVÁ. *Ekonomie I*. 8. vyd. Liberec: TUL, 2013. ISBN 978-80-7372-998-1.
- MARSHALL, A. *Principles of Economics*. [online] 8th Ed. London: Macmillan & Co., 1920. [cit. 30/09/2010]. Dostupné z: <<http://www.econlib.org/library/Marshall/marP.html>>
- MOORE, J. C. *General Equilibrium and Welfare Economics: An Introduction*. New York: Springer Publishing, 2010. ISBN 3-642-06849-9.
- PARETO, V. *Manual of Political Economy*. New York: Augustus M. Kelley Publishers, 1971. ISBN 0-678-00881-7.
- SOUKUP, J. *Mikroekonomická analýza*. Praha: Melandrium, 2003. ISBN 80-86175-30-8.
- SOUKUPOVÁ, J., B. HOŘEJŠÍ, L. MACÁKOVÁ a J. SOUKUP. *Mikroekonomie*. 5. vyd. Praha: Management Press, 2010. ISBN 80-7261-218-5.
- VARIAN, H. R. *Mikroekonomie: Moderní přístup*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-25-4.

3 Konkurenční prostředí

- ⇒ **Ekonomický zisk** je definován jako rozdíl mezi celkovými příjmy a ekonomickými náklady, které jsou součtem **nákladů explicitních** a **nákladů implicitních**.
- ⇒ **Dokonalá konkurence** je takový stav hospodářství či odvětví, kdy jsou všechny ekonomické subjekty na trhu ve stejném postavení (platí jak pro výrobce, tak pro spotřebitele).
- ⇒ V **krátkém období** dosahuje dokonale konkurenční firma **maximálního ekonomického zisku** při výrobě množství, kde se mezní náklady rovnají meznímu příjmu a kde je zároveň rozdíl celkových příjmů a celkových nákladů největší. Pokud firma nedodrží optimální objem vyráběného množství a bude vyrábět množství v intervalech, kde krátkodobé průměrné náklady převyšují cenu, potom realizuje **absolutní ekonomickou ztrátu**.
- ⇒ **Náklady ztracené příležitosti** představují ztrátu zisku plynoucí z nedodržení optimálního objemu výroby, pokud firma vyrábí množství menší než optimální a zároveň pro danou úroveň výroby jsou krátkodobé průměrné náklady nižší než cena. Pokud firma vyrábí množství větší, než je optimální, a zároveň pro danou úroveň výroby jsou krátkodobé průměrné náklady nižší než cena, potom realizuje **relativní ekonomickou ztrátu**.
- ⇒ **Bod ukončení činnosti** firmy v dokonalé konkurenci v krátkém časovém období nastává, pokud firma celkovými příjmy pokrývá právě pouze **variabilní náklady** a velikost absolutní ztráty je shodná s **fixními náklady**.
- ⇒ Firma i odvětví dokonalé konkurence se dostávají do **dlouhodobé rovnováhy** v momentě, kdy firmy dosahují **nulového ekonomického zisku**, tento bod je také bodem zahájení výroby (vstupu firmy do odvětví), příp. ukončení činnosti (výstupu firmy z odvětví). Soubor dlouhodobých rovnovážných bodů odvětví dokonalé konkurence je definován jako **nabídka dokonale konkurenčního odvětví v dlouhém období**.
- ⇒ **Nedokonale konkurenční trhy** představují situaci, kdy je na trhu alespoň jeden prodávající nebo kupující, který může ovlivnit výši ceny finálního produktu.
- ⇒ **Monopol** je charakterizován jako tržní struktura s **jedinou firmou** v odvětví maximalizující zisk. **Přirozený monopol** je jediný výrobce produkující na straně nabídky, pro kterého je charakteristická klesající křivka průměrných dlouhodobých

nákladů (minimum dlouhodobých průměrných nákladů odpovídá většímu výstupu, než požaduje poptávka). **Administrativní monopol** je jediná firma nabízející na trhu, přestože minimum průměrných dlouhodobých nákladů odpovídá menšímu výstupu, než požaduje poptávka.

- ⇒ **Cenová diskriminace monopolem** představuje situaci, kdy monopol prodává různé jednotky své produkce za různé ceny.
- ⇒ Oligopolní tržní struktura je charakteristická existencí několika firem, které mohou **ovlivňovat cenu produktu** na trhu. Při svém rozhodování o velikosti objemu produkce a ceně musejí zohledňovat existenci konkurenčních firem, tzn., firmy se stávají na sobě **vzájemně závislými**.
- ⇒ **Kartel** představuje oligopolní tržní strukturu, ve které existují dvě firmy (příp. více firem), které spolu uzavírají **neveřejné dohody**. Model se **zalomenou křivkou poptávky** se zabývá analýzou cenové neflexibility firem na trhu. **Oligopol s dominantní firmou** popisuje situaci, kdy se na trhu vyskytuje jedna dominantní firma, která určuje objem produkce a cenu produkce s cílem maximalizovat svůj zisk, a četné množství malých firem na tzv. konkurenčním okraji, které stanovenou cenu produkce přejímají.
- ⇒ **Modely duopolu** se rozlišují podle vztahu mezi firmami, podle vzájemné reakce firem a podle určení proměnné.
- ⇒ **Reakční křivky** definují výstup nebo cenu jedné firmy jako funkci výstupu nebo ceny druhé firmy na trhu. **Cournotova rovnováha** nastává v bodě průsečíku reakčních křivek. **Stackelbergův model** přejímá předpoklady modelu Cournotova a zapracovává do něj odhadované reakce konkurentů. **Bertrandův model** řeší situaci duopolu, ve které firmy volí primárně cenu své produkce, nikoli objem výroby.
- ⇒ **Monopolistická konkurence** je typem nedokonalé konkurence, kdy na trhu existuje **velký počet výrobců**, jejichž činnost je na ostatních firmách nezávislá. Podstatným rysem monopolistické konkurence je diferenciací produktu. Dlouhodobé rovnováhy v monopolistické konkurenci je dosaženo, pokud firmy maximalizující zisk v odvětví dosahují **nulového ekonomického zisku**.
- ⇒ **Výrobní efektivnost** nastává tehdy, produkují-li firmy takový rozsah produkce, při kterém jsou minimalizovány jejich dlouhodobé průměrné náklady. **Alokační efektivnost** znamená, že množství vyrobené produkce odpovídá množství, které je poptáváno. **Dokonale konkurenční trhy** vzhledem k podmínkám, které jsou stanoveny, jsou

výrobně efektivní, spotřebně efektivní a také alokačně efektivní. Lze hovořit o všeobecné **výrobně-spotřební efektivnosti** dokonalé konkurence. **Nedokonale konkurenční trhy** jsou **výrobně neefektivní, alokačně neefektivní** a vedou také ke **spotřební neefektivnosti**.

Klíčová slova

Ekonomický zisk, náklady explicitní, náklady implicitní, dokonalá konkurence, optimum dokonale konkurenční firmy v krátkém období, absolutní ekonomická ztráta, náklady ztracené příležitosti, relativní ekonomická ztráta, bod ukončení činnosti dokonale konkurenční firmy v krátkém období, dlouhodobá rovnováha dokonale konkurenční firmy nabídka dokonale konkurenčního odvětví v dlouhém období, nedokonale konkurenční trhy, monopol, přirozený monopol, administrativní monopol, cenová diskriminace monopolem, oligopolní tržní struktura, kartel, oligopol s dominantní firmou, reakční křivky, Cournotův model, Stackelbergův model, Bertrandův model, monopolistická konkurence, výrobní efektivnost tržních struktur, alokační efektivnost tržních struktur

Doporučená literatura

- BAUMOL, W. J. On the Theory of Oligopoly. *Economica*, New Series, vol. 25, no. 99 (August 1958), pp. 187-198. ISSN 0013-0427.
- BERTRAND, J. Book Review of *Theorie Mathematique de la Richesse Sociale* and of *Recherches sur les Principes Mathematiques de la Theorie des Richesses*. *Journal de Savants*, vol. (1883), no. 67. ISSN 0021-8103.
- COURNOT, A. A. *Researches on the Mathematical Principles of the Theory of Wealth*. Toronto: Bastian Books, 2008. ISBN 0-55470-060-3.
- EDGEWORTH, F. Y. *Mathematical Psychics: An Essay on the Application of Mathematics to the Moral Science*. [online] London: C. Kegan Paul and Co., 1881. [cit. 30/09/2010] Dostupné z: <<http://socserv2.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/edgeworth/mathpsychics.pdf>>
- HOLT, CH. A. *Markets, Games, & Strategic Behavior*. Reading: Addison-Wesley, 2006. ISBN 0-321-41931-6.
- KRAFT, J., A. KOCOUREK a P. BEDNÁŘOVÁ. *Ekonomie I*. 8. vyd. Liberec: TUL, 2013. ISBN 978-80-7372-998-1.

- NASH, J. F. *Equilibrium Points in N-Person Games*. Proceedings of the National Academy of Sciences, no. 36, 1950, pp. 48-49. ISSN 0027-8424.
- PARETO, V. *Manual of Political Economy*. New York: Augustus M. Kelley Publishers, 1971. ISBN 0-678-00881-7.
- SOUKUPOVÁ, J., B. HOŘEJŠÍ, L. MACÁKOVÁ a J. SOUKUP. *Mikroekonomie*. 5. vyd. Praha: Management Press, 2010. ISBN 80-7261-218-5.
- von STACKELBERG, H. F. *Market Structure and Equilibrium*. New York: Springer Publishing, 2010. ISBN 3-64212-585-9.
- VARIAN, H. R. *Mikroekonomie: Moderní přístup*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-25-4.
- VOLEJNÍKOVÁ, J. *Moderní kompendium ekonomických teorií – Od antických zdrojů po 3. tisíciletí*. Praha: Profess Consulting, 2005. ISBN 80-7259-020-0.

4 Trhy výrobních faktorů

- ⇒ **Trhy výrobních faktorů** jsou místa, kde se střetává nabídka výrobních faktorů (práce, půda, kapitál) s poptávkou po těchto faktorech. Na rozdíl od trhu výrobků a služeb, kde výrobci nabízejí své výrobky a služby a domácnosti je poptávají, jsou na trhu výrobních faktorů **nabízejícími jednotlivci** (domácnosti) a **poptávajícími firmy**.
- ⇒ Poptávka po výrobních faktorech je **poptávkou odvozenou** od poptávky po finální produkci. **Příjmy z výrobních faktorů** jsou závislé na výkonnosti výrobních faktorů a cenách finální produkce. **Příjem z mezního produktu výrobního faktoru** je dodatečný příjem, který firma získává zapojením dodatečné jednotky výrobního faktoru do výroby. **Mezní náklady na výrobní faktor** jsou dodatečné náklady, které firmě vznikají při nakoupení dodatečné jednotky daného výrobního faktoru.
- ⇒ Na trhu práce, jako výrobního faktoru, se střetává poptávka po práci s nabídkou práce. Firma na **dokonale konkurenčním trhu práce** maximalizuje zisk **v krátkém období**, pokud najímá takové množství práce, kdy se mzda vyrovná s příjmem z mezního produktu práce poslední zaměstnávané jednotky. **Bod ukončení činnosti dokonale konkurenční firmy na trhu práce**, v případě, kdy výrobce operuje na dokonale konkurenčním trhu finální produkce, nastává, pokud firma realizuje **ztrátu o velikosti fixních nákladů**
- ⇒ Křivka poptávky po práci dokonale konkurenční firmy v krátkém období je tvořena **klesající částí funkce příjmu z mezního produktu práce** od bodu ukončení činnosti dokonale konkurenční firmy na trhu práce. Křivka **dlouhodobé poptávky po práci** dokonale konkurenční firmy na trhu práce i dokonale konkurenčního prostředí na trhu finální produkce bude **elastičtější** než křivka krátkodobé poptávky po práci díky prosazování **substitučního, důchodového a nákladového efektu**.
- ⇒ **Koeficient elasticity poptávky po práci** udává závislost mezi procentuální změnou poptávaného množství práce a procentuální změnou mzdové sazby. **Křížová elasticita poptávky po práci** je definována na základě vzájemné substituovatelnosti výrobních faktorů.
- ⇒ **Nedokonale konkurenční trh práce** je charakteristický omezeným počtem firem na straně poptávky, které realizují výhodu v podobě možnosti snižovat cenu práce, nebo omezeným počtem subjektů na straně nabídky práce (odbory), které realizují výhodu v podobě možnosti zvyšovat cenu práce.

- ⇒ **Individuální nabídka práce jednotlivce**, jako závislost nabízeného množství práce na velikosti mzdy, odráží rozhodování jednotlivce o velikosti pracovního a volného času a její průběh je ovlivněn prosazováním **substitučního a důchodového efektu**.
- ⇒ **Transferová mzda** je výdělek, který by vlastníkovvi výrobního faktoru plynul z alternativního využití výrobního faktoru, je to minimální úroveň mzdy, za kterou jsou lidé ochotni pracovat. **Ekonomické renta**, jako rozdíl celkového objemu vyplacených mezd a transferové mzdy, je rozdíl mezi skutečně vyplacenou mzdou a mzdou, za kterou jsou pracovníci ochotni začít pracovat, sečtený pro všechny jednotky práce tvořící celkovou úroveň zaměstnanosti. **Odbory** lze charakterizovat, jako odvětvová sdružení pracujících, která vedou kolektivní vyjednávání o podmínkách na trhu práce. Odbory tak realizují monopolní výhodu na straně nabídky práce. **Bilaterální monopol na trhu práce** zachycuje situaci existence monopolu na straně nabídky a monopsonu na straně poptávky, kdy obě strany mohou ovlivňovat velikost mzdy.
- ⇒ Jediný zdroj bohatství, který je možné v souvislosti s růstem důchodů zvětšovat progresivně s odložením spotřeby do budoucnosti je **kapitál**. Kapitál je možné rozlišovat na **fyzický kapitál, finanční kapitál a lidský kapitál**.
- ⇒ **Indiferenční křivka** prochází všemi body spotřebních kombinací současné a budoucí spotřeby, které přinášejí stejnou velikost užitku. **Linie tržních příležitostí** představuje specifickou formu rozpočtového omezení pro případ mezičasového výběru. Optimum spotřebitele představuje rozhodnutí o současné a budoucí spotřebě tak, aby **celkový užitek byl maximalizován**.
- ⇒ Rozhodování spotřebitele o velikosti investic ve výrobě a velikosti úspor na kapitálovém trhu probíhá na základě snahy o **maximalizaci celkového užitku** ze současné a budoucí spotřeby.
- ⇒ V případě, že dojde ke **zvýšení úrokové míry na kapitálovém trhu**, bude spotřebitel revidovat svá rozhodnutí ve prospěch úspor na kapitálovém trhu a v neprospěch investice do výroby.

Klíčová slova

Trhy výrobních faktorů, poptávka po výrobních faktorech, nabídka výrobních faktorů, příjem z mezního produktu výrobního faktoru, mezní náklady na výrobní faktor, dokonale konkurenční trh práce, bod ukončení činnosti dokonale konkurenční firmy na trhu práce,

substituční efekt, důchodový efekt, nákladový efekt, příjmový efekt, koeficient elasticity poptávky po práci, křížová elasticita poptávky po práci, nedokonale konkurenční trh práce, individuální nabídka práce jednotlivce, transferová mzda, ekonomické renta, odbory, cíle odborů na trhu práce, bilaterální monopol na trhu práce, fyzický kapitál, finanční kapitál, lidský kapitál, indifferenční křivka spotřebních kombinací současné a budoucí spotřeby, linie tržních příležitostí, maximalizace celkového užítku ze současné a budoucí spotřeby, reálná úroková sazba, mezní míra časových preferencí, vnitřní výnosové procento

Doporučená literatura

- CLARK, J. B. *Distribution of Wealth*, New York: Augustus M. Kelley Publishers, 1965.
ISBN 1-410-20155-4
- FISHER, I. *The Theory of Interest*. London: Pickering & Chatto Limited, 1996.
ISBN 18-519-6234-4.
- HICKS, J. R. *The Theory of Wages*. 3rd Ed. London: Palgrave Macmillan, 2011.
ISBN 0-23024-930-1.
- SLOMAN, J. *Economics*. 6th Ed. Essex, UK: Pearson Education Limited, 2006.
ISBN 0-273-70512-1.
- SOUKUPOVÁ, J., B. HOŘEJŠÍ, L. MACÁKOVÁ a J. SOUKUP. *Mikroekonomie*. 5. vyd. Praha: Management Press, 2010. ISBN 80-7261-218-5.
- VARIAN, H. R. *Mikroekonomie: Moderní přístup*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
ISBN 80-85865-25-4.
- VOLEJNÍKOVÁ, J. *Moderní kompendium ekonomických teorií – Od antických zdrojů po 3. tisíciletí*. Praha: Profess Consulting, 2005. ISBN 80-7259-020-0.

5 Tržní selhání

- ⇒ **Tržní selhání** představuje situaci, kdy trh není schopen nastolit rovnováhu odpovídající Pareto-optimálnímu stavu. Tržní selhání mohou mít příčiny mikroekonomické, makroekonomické i mimoekonomické. **Mikroekonomické příčiny** tržního selhání jsou nedokonalá konkurence, asymetrické informace, existence veřejných statků a vznik externalit. Mezi **makroekonomické příčiny** tržního selhání patří nedostatečné využívání zdrojů, především nedostatečné využívání lidského potenciálu. Snaha zmírnit nerovnost v rozdělování mezi subjekty, potřeba zvyšovat kvalitu lidského potenciálu a nutnost brát ohled na kvalitu životního prostředí patří mezi **mimoekonomické příčiny** tržního selhání.
- ⇒ **Externality** neboli efekty přelévání, představují nezamýšlené vedlejší (externí) náklady nebo vedlejší (externí) užitky jiným subjektům, které plynou z tržních transakcí a které se přímo nepromítají do cen. **Negativní externality** (externí náklady) vznikají, pokud činnost jednoho subjektu přináší vedlejší náklady jinému subjektu, které se přímo nepromítají do cen produktu. Celkové **společenské mezní náklady** jsou součtem soukromých mezních nákladů a **externích mezních nákladů**, což je změna množství negativní externality způsobená změnou objemu vyráběného výstupu o jednotku. Výskyt negativní externality snižuje efektivnost trhů. **Společenské náklady neefektivnosti** jsou vyjádřeny rozdílem společenských mezních nákladů a poptávky pro úroveň výstupu vyššího než optimálního.
- ⇒ **Pozitivní externality** představují nezamýšlené vedlejší (externí) užitky jiným subjektům, které plynou z tržních transakcí a které se přímo nepromítají do cen. Společenský mezní užitek dodatečné jednotky výstupu je dán součtem soukromého mezního užitku spotřebitele a externího mezního užitku jiných spotřebitelů, který představuje velikost dodatečné kladné externality způsobené změnou objemu vyráběného výstupu o jednotku. Výskyt pozitivní externality snižuje efektivnost trhů. Společenské náklady neefektivnosti jsou vyjádřeny rozdílem společenského mezního užitku a mezními náklady pro úroveň výstupu nižšího než je optimální. Eliminace externalit může probíhat přes zákaz výroby, přes sankcionování nedodržování norem a omezení, nebo přes přísné vymezení vlastnických práv. Na straně pozitivních externalit může stát motivovat výrobce ke zvýšení produkovaného množství zavedením dotace.

Existuje přirozeně i možnost, že se mohou aktéři trhu na eliminaci externality dohodnout.

- ⇒ **Veřejné statky** se vyznačují nevyloučitelností ze spotřeby a nezmenšitelností ve spotřebě. **Nevyloučitelnost ze spotřeby** je vlastnost statku, kdy je prakticky nemožné vyloučit ze spotřeby statku jedince, přestože za tuto spotřebu statku neplatí. **Nezmenšitelnost** je vlastnost statku, kdy jeho spotřeba jedním ekonomickým subjektem nemá vliv na to, jaké množství tohoto statku mohou spotřebovávat ostatní spotřebitelé. **Tržní poptávka po veřejném statku** (křivka ochoty zaplatit) je dána vertikálním součtem individuálních poptávkových křivek. **Optimální množství poskytovaného veřejného statku** je určeno průsečíkem tržní poptávky po veřejném statku a mezními náklady na výrobu veřejného statku.
- ⇒ Problém **asymetrické informace** vzniká, pokud na jedné straně (na straně poptávajícího nebo na straně nabízejícího) existuje úplná informace, zatímco na straně druhé je informace neúplná. Asymetrická informace vzniká v důsledku **utajené činnosti** nebo **utajené informace**. **Morální hazard** je vymezen jako činnost jednoho ekonomického subjektu (lépe informovaného), který maximalizuje svůj užitek tím, že snižuje užitek ostatních (méně informovaných) účastníků transakce. Typickým příkladem morálního hazardu je vztah **nájemce-zmocněnec**. **Nepříznivý výběr** je situace na trhu, kdy asymetrické informace ohledně kvality produktu vedou ve svém důsledku k vytěšňování kvalitnějšího zboží zbožím méně kvalitním.

Klíčová slova

tržní selhání, mikroekonomické příčiny tržního selhání, makroekonomické příčiny tržního selhání, mimoekonomické příčiny tržního selhání, externality, negativní externality, společenské mezní náklady, externí mezní náklady, pozitivní externality, společenský mezní užitek, externí mezní užitek, eliminace externalit, veřejné statky, nevyloučitelnost ze spotřeby, nezmenšitelnost, pozice „černého pasažera“, klubové (kolektivní) statky, tržní poptávka po veřejném statku, optimální množství poskytovaného veřejného statku, asymetrické informace, morální hazard, vztah nájemce-zmocněnec, nepříznivý výběr, trh „Černého Petra“, signalizační chování

Doporučená literatura

- BAUMOL, W. J. On Taxation and the Control of Externalities. *American Economic Review*, vol. 62 (1972), no. 3, pp. 307-322. ISSN 0002-8282.
- CLARKE, E. H. Multipart Pricing of Public Goods. *Public Choice*, vol. (1971), no. 11, pp. 17-33. ISSN 0048-5829.
- COASE, R. H. The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*, vol. III, October 1960. ISSN 0022-2186.
- GRAVELLE, H. R. REES. *Microeconomics*. Essex: Pearson Education Limited, 2004. ISBN 0-582-40487-8.
- GROVES, T. a M. LOEB. Incentives and Public Inputs. *Journal of Public Economics*, no. 4, pp. 211-226, 1975. ISSN 0047-2727.
- KRAFT, J., A. KOCOUREK a P. BEDNÁŘOVÁ. *Ekonomie I*. 8. vyd. Liberec: TUL, 2013. ISBN 978-80-7372-998-1.
- MASS-COLLEL, A., M. D. WHINSTON a J. R. GREEN. *Microeconomic Theory*. Oxford: Oxford University Press, 1995. ISBN 0-195-07340-1.
- MUSGRAVE, R. A. a P. B. MUSGRAVEOVÁ. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha, Management Press, 1994. ISBN 80-85603-76-4.
- MUSGRAVE, R. A. a A. T. PEACOCK. *Classics in the Theory of Public Finance*. London: Palgrave Macmillan, 1994. ISBN 0-312-12162-8.
- PIGOU, A. C. *Economics of Welfare: Volume I*. New York: Cosimo Classics, 2006. ISBN 15-9605-949-4.
- PIGOU, A. C. *Economics of Welfare: Volume II*. New York: Cosimo Classics, 2006. ISBN 15-9605-950-8.
- SAMUELSON, P. A. The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*, vol. 36, no. 4 (November 1954), pp. 387-389. ISSN 0034-6535.
- SOUKUPOVÁ, J., B. HOŘEJŠÍ, L. MACÁKOVÁ a J. SOUKUP. *Mikroekonomie*. 5. vyd. Praha: Management Press, 2010. ISBN 80-7261-218-5.
- STIGLITZ, J. E. *Economics of the Public Sector*. New York: W. W. NORTON, 1986. ISBN 0-393-96651-8.
- STIGLITZ, J. E. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-454-1.
- VARIAN, H. R. *Mikroekonomie: Moderní přístup*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-25-4